

CZU: 355.47

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7281774>

ROLUL FACTORULUI GEOGRAFIC ÎN TEATRELE CONTEMPORANE DE ACȚIUNI MILITARE

Iurii CIUBARA

Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

În articol este descrisă importanța influenței mediului geografic asupra operațiilor militare. Caracterul și formele operațiilor militare sunt dictate de mediul geografic al zonei de confruntare militară, care este de actualitate și necesar de a fi studiat. Ducerea acțiunilor militare probabile trebuie concepute pe direcții operative și strategice, fapt ce presupune o fragmentare a teritoriului național pe zone de operații. Autorul propune o fragmentare, din punct de vedere militar, a teritoriului Republicii Moldova pe zone de operații, respectiv: zona de nord și zona de sud.

Pregătirea statului și a teritoriului constituie o preocupare determinantă a conducerii statului și armatei, în vederea pregătirii pentru un potențial conflict armat. Un exemplu concludent este și situația Ucrainei, prin omiterea acestui aspect vital și principiu fundamental al strategiei. În planurile strategice de pregătire pentru război această activitate trebuie să ocupe un loc primar, ceea ce va permite estimarea și planificarea corectă a necesarului de forțe și mijloace.

Cuvinte-cheie: *factor geografic, teatru militar, zonă de operațiuni, direcție strategică, obiectiv strategic, aliniament strategic.*

THE ROLE OF THE GEOGRAPHICAL FACTOR IN CONTEMPORARY THEATERS OF MILITARY ACTIONS

The following article describes the importance of the influence of geographical environment on military operations. The character and forms of military operations are dictated by the geographical environment of the confrontation zone, that is why it is topical and necessary to be studied. The conduct of probable military actions must be designed in operational and strategic directions, which implies a fragmentation of the national territory into operational areas. The author proposes, from a military point of view, a fragmentation of the territory of the Republic of Moldova into operational zones, namely the northern and southern zones.

The preparation of the state and the territory is a determining concern of the leadership of the state and the army, in order to prepare for a potential armed conflict. A conclusive example is also the situation of Ukraine, by omitting this vital aspect and fundamental principle of strategy. In the strategic plans of preparation for war this activity must occupy a primary place, which will allow the correct estimation and planning of the necessary forces and means.

Keywords: *geographical factor, military theater, area of operations, strategic direction, strategic objective, strategic alignment.*

Introducere

Analizând experiența războaielor locale din perioada contemporană, remarcăm faptul că diversitatea condițiilor geografice dictează reorientări tactice și condiționează vădit evoluția planificării operațiilor militare. Trupele sunt permanente în pregătire pentru luptă pe „două fronturi”: inamicul și natura. Învățămintele istoriei demonstrează că așezarea geografică, chiar neavantajoasă, a unei țări poate fi compensată printr-o politică realistă de colaborare și bună vecinătate, iar pe plan militar – prin alianțe temeinice, în măsură să asigure independența, suveranitatea și integritatea teritorială a statului. Istoria artei militare ne oferă suficiente exemple care confirmă axioma bine cunoscută la nivelul literaturii de specialitate, potrivit căreia mediul, condițiile geografice au determinat în mod hotărâtor lupta și acțiunea militară. Totodată, locația geografică a unei țări influențează constituirea structurii organizatorice a armatelor pe categorii de forțe, înzestrare, dispunerea forțelor pe timp de pace și de război.

Elemente ale desfășurării acțiunilor militare

Spațiul geografic în care se duc conflicte armate constituie unul dintre elementele de bază ale strategiei, influențând într-o mare măsură pregătirea și desfășurarea luptei armate. Astfel, în Primul Război Mondial, la care au participat 38 de state, acțiunile militare s-au desfășurat pe teritoriul a numai 14 țări, precum și pe câteva mări și oceane [1, p.348]. Prin urmare, nu a existat un spațiu unitar al desfășurării războiului. Acesta a cuprins o serie de întinderi geografice dispersate, acțiunile militare ducându-se numai pe anumite porțiuni, potrivit

scopurilor politico-militare și în funcție de nivelul dezvoltării forțelor armate de care dispuneau, la acea etapă istorică. De fapt, războiul s-a desfășurat pe mai multe teatre de operații, determinate de situația politico-militară existentă, de relațiile și alianțele dintre diferite state, de așezarea geografică a diverselor obiective de importanță strategică. Așadar, au fost teatre de operații de vest-est, din Caucaz, Italia, Balcani, Palestina, Mesopotamia, Marea Mediterană, Marea Neagră, Oceanul Atlantic, Oceanul Pacific și Oceanul Indian.

În cel de-al Doilea Război Mondial, situația a dispus de un caracter similar, doar că numărul statelor participante și al celor pe teritoriile cărora s-au desfășurat acțiuni militare a fost mult mai mare. Astfel, au participat 61 de state, dar acțiunile militare s-au desfășurat, ca și în Primul Război Mondial, pe un spațiu restrâns ce a cuprins teritoriile a 40 de țări beligerante. Numărul teatrelor de operații a fost mult mai mic (7 teatre de operații în comparație cu 12 din războiul ce a avut loc în perioada 1914-1918). În acest sens, putem invoca: teatre de operații din Europa, Africa de Nord, Extremul Orient și Oceanul Pacific [2, p.361]. Dimensiunile acestora, raportate la ariile geografice în care s-a desfășurat Primul Război Mondial, au fost mai mari, iar amploarea operațiilor cu cantități subsecvente semnificative de forțe participante, modele de tehnică de luptă a avut un caracter mult mai impunător.

Gândirea militară contemporană estimează că spațiul geografic în care s-ar extinde un potențial conflict armat va fi mult mai mare ca dimensiune în comparație cu unul din trecut. Aceasta se datorează, în primul rând, dezvoltării capacităților forțelor armate și înzestrării acestora cu tehnică modernă, ceea ce face ca amploarea operațiilor să sporească și mai mult.

În opinia lui V.Semionov, în cel de-al Doilea Război Mondial o operație ofensivă de armată întrunită se desfășura în medie pe o lărgime de 20-30 km și o adâncime de 70-80 km, iar operația ofensivă de front – pe o lărgime de 100-120 km și o adâncime de 200-300 km. În prezent, datorită posibilităților crescânde ale trupelor, o operație de armată poate avea loc într-un spațiu de peste 60-80 km lărgime și de aproximativ 150 km adâncime, iar o operație de front (grup de armate) – într-o fâșie largă de peste 200-350 km și pe o adâncime ce se apropie de 400 km [3, p.114]. În istoria recentă a operațiilor militare, anumite spații geografice erau invulnerabile, pe când în prezent asemenea situații nu mai există, din considerentul că rachetele balistice intercontinentale pot lovi orice țintă de pe suprafața globului pământesc. Dacă spre sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial aviația a ajuns la o rază de acțiune de aproximativ 4000 km și un plafon de zbor de 8-10 km, astăzi, în zborurile cosmice, acești parametri sunt practic nelimitați, însuși spațiul cosmic devenind un teren utilizat în scopuri militare.

Referindu-ne la războaiele locale, care se caracterizează prin limitări geografice, există posibilitatea ca acțiunile militare să se desfășoare pe teritoriul unei singure părți beligerante sau chiar al unui singur stat, cum ar fi: acțiunile militare din Vietnam desfășurate de SUA, invazia URSS în Afganistan [4,5], invazia Federației Ruse în Ucraina. Toate aceste exemple demonstrează că acțiunile militare s-au dus și se duc pe teritoriul respectivelor state.

Amploarea pe care o pot lua operațiile într-un viitor război, influența spațiului geografic asupra acțiunilor de luptă crește prin posibilitățile economice și resursele umane de care dispune zona (raionul) în care acestea vor duce acțiuni militare. Desfășurarea operațiilor ofensive în ritmuri rapide nu se poate realiza dacă spațiul nu dispune de suficiente căi de comunicații, rețea de telecomunicații și o suficientă bază materială (depozite de muniții, capacități de reparație a tehnicii de luptă și a armamentului din înzestrarea trupelor).

Primul și al Doilea Războaie Mondiale au oferit o experiență vastă gândirii militare privind obținerea victoriei într-o conflagrație, dar toate acestea n-au schimbat principiile de bază; prin urmare, scopul strategiei presupune nimicirea forțelor armate ale adversarului. Odată cu creșterea numerică a armatelor, a intervenit și problema privind dotarea și înzestrarea cu armament și tehnică. Ea a devenit dependentă de economie, din care motiv, pe lângă nimicirea forțelor armate, a apărut și tendința de nimicire a potențialului economic. În toate războaiele nu a dispărut importanța celor trei elemente ale unei operații militare: puterea, spațiul și timpul. Puterea constituie o expresie vădită a supremației statului. Exemplul celui de-al Doilea Război Mondial demonstrează creșterea spațiului și rolul timpului în rezultatul amplorii operațiilor.

Fragmentarea spațiului de acțiuni militare

Noțiunea de spațiu reprezintă locul desfășurării operațiilor și acțiunilor militare împotriva forțelor adverse. Până la prima conflagrație mondială, spațiul era mai mare decât posibilitățile armatelor să-l susțină și să-l controleze. În acea perioadă, comandanții erau departe de a lua în calcul neconcordanța dintre spațiu și numărul

de efectiv. De menționat ar fi faptul că în războaiele trecute cucerirea teritoriului urmărea realizarea scopurilor operațiilor, iar pe anumite teritorii se construiau cetăți și fortificații pentru a nu permite avansarea inamicului. Exemple clasice de astfel de metode de război putem constata în campaniile lui Frederic al II-lea al Prusiei, Războiul civil din America (1861-1865), Războiul franco-prusac din 1870 și în primele operații militare din Rusia din 1914.

În opinia generalului german Rendulici, invazia lui Napoleon împotriva Rusiei în 1812 reprezintă un exemplu de operații de neconcordanță dintre teritoriul vast și valoarea numerică a armatei [6, p.33]. În funcție de condițiile politice, economice și tehnice ale conflictelor armate, se manifestă tendința generală de creștere a amplitudinii spațiale a acestora, dar apare și necesitatea delimitării diferitelor regiuni, zone, în care se duc acțiunile de luptă. Ținând cont de cele menționate privind spațiul geografic în care pot avea loc acțiuni militare, putem evidenția două noțiuni: *teatrul de război* și *teatrul de acțiuni militare*. În literatura de specialitate, *teatrul de război* reprezintă un vast spațiu terestru, aerian, maritim (oceanic), în limitele căruia, în timp de război, forțele armate ale beligeranților rezolvă în mod succesiv unele misiuni politico-strategice de mare însemnătate, de care depinde soarta întregului război sau a anumitor campanii ale acestuia [7, p.301].

În cadrul teatrului de război, acțiunile militare se pot duce și se duc, de regulă, numai în anumite spații, pe care le denumim ca atare *teatre de acțiuni militare*. Specialiștii militari din organele de planificare a acțiunilor militare, în condițiile războiului modern, definesc *teatrul de acțiuni militare* ca pe o mare întindere geografică, cu relief variat, care cuprinde mai multe direcții strategice și operative, ceea ce permite ducerea concomitentă a unor operații militare de amploare, pe uscat, pe mare și în spațiul aerian (cosmic, pentru statul care dispune de mijloace) [7, p.301].

Prin urmare, din punct de vedere geografic, Republica Moldova este amplasată în Europa de Sud-Est. Însă, din punct de vedere militar, în literatura de specialitate această zonă este menționată diferit. Astfel, în lucrarea „Expansiunea spre Est a NATO”, elaborată de F.Gârz, termenul „teatru” este denumit „Teatrul de acțiuni militare de sud-est”, pe când în alte lucrări ale autorilor români are o altă denumire, precum: „Teatrul de acțiuni militare de sud-vest” [8]. Totodată, în opinia specialiștilor militari sovietici și ai NATO, această zonă este inclusă în teatrul de acțiuni militare de sud.

În acest context, raportat la faptul situării Republicii Moldova în regiunea de sud-est a Europei, considerăm că cel mai corect ar fi ca denumirea teatrului de acțiuni militare să fie de *sud-est*. Astfel, acest vast spațiu geografic cuprinde mai multe obiective de importanță strategică și operativă, precum și diferite surse materiale și umane necesare acțiunilor militare. Deci, teritoriul cuprins între limitele teatrului de acțiuni militare de sud-est aparține mai multor țări cu tradiții istorice, culturi și niveluri de dezvoltare diverse, cu interese strategice și orientări specifice în politica lor externă. În literatura de specialitate este consemnată valoarea teatrelor de acțiuni militare care include condițiile și elementele de bază pentru analiza acestora.

Condițiile și elementele militar-geografice sunt următoarele: naturale (fizico-geografice), politico-militare, economico-militare, pregătirea operativă a teritoriului. Analizând configurația teritoriului național și luând în considerare direcțiile operative și strategice ce converg spre teritoriul Republicii Moldova, ducerea acțiunilor militare probabile trebuie concepute pe direcții operative și strategice, fapt ce presupune o fragmentare a teritoriului național pe zone de operații. Acest mod de abordare a teritoriului național în contextul pregătirii și ducerii acțiunilor militare nu este un element de noutate, ci constituie unul de continuitate, adaptat permanent la evoluțiile din spațiul de interes strategic al Republicii Moldova. Astfel, la fragmentarea teritoriului pe zone de operații s-au luat în considerare următorii factori: compartimentarea geografică a teritoriului țării; necesitatea și posibilitatea ducerii acțiunilor militare în mod unitar, atât pe plan național, cât și pe plan regional, cu forțele și mijloacele proprii dispuse pe teritoriu; direcțiile probabile de pătrundere a inamicului; posibilitățile de manevră și de cooperare ale trupelor; obiectivele politico-administrative și economice importante existente în anumite compartimente de teren, care influențează desfășurarea acțiunilor militare; posibilitatea ducerii acțiunilor de luptă în compartimentul respectiv de către grupările de forțe și mijloacele stabilite inițial, fără a se mai efectua în timp de război ample manevre de forțe și mijloace; atingerea unor scopuri operative și strategice ale luptei armate.

În contextul celor relatate, *zona de operații* constituie porțiunea din teritoriu ce dispune de o delimitare geografică precisă, dispunând de anumite resurse umane și economice, în care se duc acțiuni militare cu caracter de omogenitate și relativă independență de către o M.U. (Mare Unitate) strategică sau de una ori mai multe M.U. operative. Zona de operații cuprinde, de regulă, două sau mai multe direcții operative [9, p.348].

Pe baza analizei factorilor menționați mai sus, propunem fragmentarea teritoriului Republicii Moldova, din punct de vedere militar, în următoarele zone de operații: *zona de nord* și *zona de sud*. Istoria demonstrează că, de fapt, conflictele înglobează acțiuni militare desfășurate pe mai multe direcții. În funcție de importanța scopurilor și de amploarea acțiunilor duse pentru atingerea lor, aceste direcții pot fi strategice sau operative. *Direcția strategică* reprezintă o fâșie de teren care permite desfășurarea acțiunilor militare cu o mare unitate operativ-strategică de tipul front sau cu o grupare strategică, care, prin urmare, duce spre obiective de importanță strategică [7, p.114]. Direcțiile strategice au drept elemente caracteristice obiectivele și aliniamentele strategice. Noțiunea de *obiectiv strategic* reprezintă zona de mare importanță militar-geografică, centre mari politico-economice, regiuni de mare importanță geografică, a căror cucerire, apărare, distrugere sau neutralizare duce la îndeplinirea scopurilor parțiale sau totale ale războiului [*Ibidem*, p.210].

Astfel, constatăm că *aliniamentul strategic* este definit de elementele geografice importante (cursuri de apă, lanțuri de munți, țărmuri maritime), precum și de frontierele de stat. În același timp, poate să indice începutul sau finalizarea operațiilor strategice [7, p.20]. Cucerirea sau menținerea unui astfel de aliniament poate influența realizarea scopurilor strategice ale luptei armate și ale războiului în ansamblu. Direcția strategică cuprinde, de regulă, două sau mai multe *direcții operative*, ce reprezintă fâșia de teren care permite concentrarea, organizarea și desfășurarea unor acțiuni militare cu una sau mai multe grupări de forțe de nivel divizie, corp de armată [*Ibidem*]. În acest context, elementul natural – relieful constituie spațiul delimitării teatrelor de acțiuni militare, care, ca urmare a progresului tehnic, nu are o influență majoră asupra desfășurării operațiilor militare.

Diversitatea formelor de relief cu delimitări subsecvente, printre care „terenul șes” și „terenul mediu frământat”, include direcții operative care favorizează ducerea acțiunilor militare. Totodată, terenul împădurit oferă avantaje pentru dispunerea și mascarea trupelor, dar creează unele dificultăți în ducerea operațiilor ofensive. O influență majoră asupra ducerii operațiilor exercită rețeaua hidrografică, îndeosebi cursurile mari de apă. Condițiile meteorologice, anotimpul, mascarea trupelor și obiectivelor influențează derularea operațiilor, dar și necesitatea dispersării trupelor și obiectivelor pe suprafețe mari.

Un alt aspect esențial, cum ar fi elementul economico-militar, exercită o influență semnificativă asupra delimitării pe timp de pace a zonelor de operații militare. Resursele și capacitățile economice existente ale zonei de operații reprezintă elementul-cheie al asigurării materiale a operațiilor. Căile de comunicații rutiere, feroviare, aeriene și fluviale împreună cu sistemul de telecomunicații și de transport formează infrastructura zonei de operații, influențând nemijlocit asupra mobilității și a manevrabilității forțelor și mijloacelor.

Localitățile urbane și rurale constituie elemente componente ale teatrului de acțiuni militare, care influențează într-o măsură considerabilă derularea acțiunilor militare și care pot fi transformate în puternice noduri de apărare, a căror cucerire necesită concentrarea numeroaselor forțe și mijloace.

Concluzii

Sistemul fizico-geografic poate exercita o influență decisivă asupra desfășurării acțiunilor de luptă, deși nu constituie elementul de bază al acestora, fiind, mai degrabă, un element de importanță relativă în organizarea și planificarea operațiilor ofensive și defensive. Influența condițiilor fizico-geografice asupra acțiunilor militare se exercită, în primul rând, prin intermediul reliefului. Pregătirea operativă a teritoriului impune adoptarea încă din timp de pace a unor măsuri ce asigură utilizarea lui eficientă, în scopul obținerii victoriei. Istoriografia demonstrează că unii conducători de oști sau state s-au preocupat de pregătirea teritoriului, pentru desfășurarea ulterioară a luptei armate. Considerăm că pregătirea statului și a teritoriului constituie o preocupare determinantă a conducerii de vârf a statului și armatei, în vederea pregătirii națiunii pentru un potențial conflict armat. Un exemplu concludent în acest sens este și situația Ucrainei, prin omiterea acestui aspect vital și principiu fundamental al strategiei. În planurile strategice de pregătire a țării pentru război această activitate ar trebui să ocupe un loc de frunte, ceea ce va permite estimarea și planificarea corectă a necesarului de forțe și mijloace. În concordanță cu prevederile Legii nr.345 din 25.07.2003 cu privire la apărarea națională (art.19), precum și cu ale Doctrinei Militare aprobate prin Hotărârea Parlamentului nr.482 din 06.06.1995, pregătirea teritoriului constituie o preocupare centrală a conducerii de vârf a statului.

Referințe:

1. РОДИОНОВ, И., ГРАЧЁВ, П. и др. *Военная энциклопедия*. Том.2. Москва: Военное Издательство, 2002.
2. РОДИОНОВ, И., ГРАЧЁВ, П. и др. *Военная энциклопедия*. Том.6. Москва: Военное Издательство, 2004.

3. СЕМЕНОВ, В. *Краткий очерк развития советского оперативного искусства*. Москва: Военное Издательство, 1960.
4. http://www.armyacademy.ro/e-learning/working/capitol_9.html, [Accesat: 30.06.2016]
5. <http://decebal.md/index.php?pag=page&id=488&l=ro>, [Accesat: 29.06.2016]
6. РЕНДУЛИЧ, Л. *Управление войсками*. Москва: Политиздат, 1974, с.69.
7. ORBAN, O., LEFTER, Gh. *Dicționar militar*. București: Tipografia Academiei Militare, 1972.
8. GÂRZ, F. *Expansiunea spre est a NATO. Bătălia pentru Europa*. București: Coruț Pavel, 1997.
9. AGUD. I. și al. *Lexicon militar*. Chișinău: SAKA, 1994.

Date despre autor:

Iurii CIUBARA, colonel (r), lector universitar, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, mun. Chișinău, Republica Moldova.

E-mail: iurii.ciubara2022@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9971-928X

Prezentat la 15.09.2022